

POSTANOWIENIE

Dnia 7 lutego 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Romualda Spyt (przewodniczący)

SSN Jolanta Frańczak (sprawozdawca)

SSN Krzysztof Staryk

w sprawie z odwołania G. C.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych I Oddziałowi w Ł.
o zwrot pobranych świadczeń,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 7 lutego 2019 r.,
zażalenia organu rentowego na wyrok Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 3 września 2018 r., sygn. akt III AUa (...),

oddala zażalenie.

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Ł. wyrokiem z dnia 7 lipca 2017 r. umorzył postępowanie w zakresie decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych I Oddziału w Ł. z dnia 29 listopada 2016 r. oraz z dnia 21 czerwca 2017 r. (pkt 1), zwolnił wnioskodawczynię G.C. z obowiązku zwrotu organowi rentowemu kwot pobranej renty z tytułu niezdolności do pracy w związku z chorobą zawodową za grudzień 2013 r. i od dnia 1 stycznia 2015 r. do dnia 30 września 2016 r. w wysokości 19.208,42 zł wraz z odsetkami w kwocie 1.617,42 zł (pkt 2) oraz zasądził od organu rentowego na rzecz wnioskodawczynie kwotę 3.600 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego (pkt 3).

Sąd Okręgowy stwierdził, że brak jest podstaw do uznania, że w grudniu 2013 r. oraz w okresie od dnia 1 stycznia 2015 r. do dnia 30 września 2016 r. wnioskodawczyni osiągnęła przychód w łącznej kwocie wyższej niż 70% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia za te okresy kalendarzowe, ogłoszonego przez Prezesa GUS do celów emerytalnych. To skutkowało uznaniem, że kwoty pobranej renty z tytułu niezdolności do pracy w związku z chorobą zawodową nie są świadczeniem nienależnie pobranym. Natomiast przyczyną umorzenia postępowania w zakresie decyzji organu rentowego z dnia 29 listopada 2016 r., ustalającej wysokość renty z tytułu częściowej niezdolności do pracy w związku z chorobą zawodową, było uchylenie tej decyzji przez organ rentowy decyzją z dnia 9 grudnia 2016 r., którą nakazano wnioskodawczyni zwrócić nienależnie pobrane świadczenie za okres od dnia 1 grudnia 2013 r. do dnia 30 września 2016 r. w kwocie 29.471,54 zł wraz z odsetkami. Zgodnie z art. 477¹³ § 1 k.p.c. zmiana przez organ rentowy zaskarżonej decyzji przed rozstrzygnięciem sprawy przez sąd - przez wydanie decyzji lub orzeczenia uwzględniającego w całości lub w części żądanie strony - powoduje umorzenie postępowania w całości lub w części. Wobec powyższego Sąd Okręgowy umorzył także postępowanie w odniesieniu do decyzji z dnia 21 czerwca 2017 r., którą zmieniono częściowo decyzję z dnia 9 grudnia 2016 r. i zobowiązano wnioskodawczynię jedynie do zwrotu nienależnie pobranego świadczenia rentowego za grudzień 2013 r. i za okres od dnia 1 stycznia 2015 r. do dnia 30 września 2016 r. w kwocie 19.208 zł wraz z odsetkami.

W apelacji organ rentowy zaskarżył wyrok Sądu Okręgowego w punkcie 2, tj. w zakresie w jakim uznano, że wnioskodawczyni nie jest zobowiązana do zwrotu nienależnie pobranego świadczenia za grudzień 2013 r. i za okres od dnia 1 stycznia 2015 r. do dnia 30 września 2016 r. oraz w punkcie 3, domagając się zmiany zaskarżonego wyroku przez oddalenie odwołania w zaskarżonej części, uchylenia bądź zmiany punktu 3 wyroku i zasądzenia od wnioskodawczyni na rzecz organu rentowego kosztów procesu za drugą instancję.

Organ rentowy zarzucił zaskarżonemu wyrokowi naruszenie art. 138 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (obecnie jednolity tekst: Dz.U. z 2018 r., poz. 1270 ze

zm.) i art. 26 ust. 3 ustawy z dnia 30 października 2002 r. o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych (obecnie jednolity tekst: Dz.U. z 2018 r., poz. 1376, dalej jako ustawa wypadkowa), jako że prawo do świadczenia zbiegowego ustaje w przypadku osiągnięcia jakiegokolwiek przychodu, a takowy wnioskodawczyni uzyskała oraz § 2 pkt 5 i § 9 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie (Dz.U. z 2015 r., poz. 1800, dalej jako rozporządzenie z dnia 22 października 2015 r.). Organ rentowy podniósł, że zaskarżona decyzja z dnia 9 grudnia 2016 r. została zmieniona decyzją z dnia 21 czerwca 2017 r. w zakresie obowiązku zwrotu świadczenia za rok 2014, przez zobowiązanie wnioskodawczyni do zwrotu nienależnie pobranego świadczenia jedynie za grudzień 2013 r. i za okres od dnia 1 stycznia 2015 r. do dnia 30 września 2016 r. w kwocie 19.208 zł wraz z odsetkami, przy czym w decyzji tej błędnie wskazano, że jest to renta, podczas gdy świadczeniem wypłacanym w wysokości 50% była emerytura.

Sąd Apelacyjny - Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w (...) wyrokiem z dnia 3 września 2018 r. uchylił zaskarżony wyrok w jego punkcie 2 oraz poprzedzającą go decyzję z dnia 21 czerwca 2017 r. i sprawę przekazał do rozpoznania organowi rentowemu (pkt 1), zmienił postanowienie zawarte w punkcie 3 zaskarżonego wyroku w ten tylko sposób, że zasądzoną kwotę 3.600 zł obniżył do kwoty 180 zł (pkt 2) oraz zasądził od organu rentowego na rzecz wnioskodawczyni kwotę 240 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego za drugą instancję (pkt 3).

Sąd Apelacyjny uznał, że w sprawie doszło do wielu nieprawidłowości. W szczególności Sąd Okręgowy w punkcie 1 zaskarżonego wyroku umorzył postępowanie w sprawie w zakresie decyzji z dnia 29 listopada 2016 r. oraz z dnia 21 czerwca 2017 r., jednocześnie jednak decyzji z dnia 21 czerwca 2017 r. nie wskazał w komparycji wyroku jako przedmiotu rozstrzygnięcia. W punkcie 2 zawarł natomiast rozstrzygnięcie co do *meritum* decyzji z dnia 21 czerwca 2017 r., co do której wcześniej umorzył postępowanie. Wprawdzie w uzasadnieniu wyroku wyjaśnił, że umorzył postępowanie co do decyzji z dnia 21 czerwca 2017 r. w zakresie zmiany decyzji z dnia 9 grudnia 2016 r., jednak stwierdzenie to jest nie tylko nieprecyzyjne, ale i nie zrozumiałe. Po pierwsze, decyzja z dnia 21 czerwca

2017 r. zobowiązywała do zwrotu nienależnie pobranej renty, podczas gdy z akt sprawy wynika, że świadczeniem wypłacanym wnioskodawczyni w wysokości 50% jest emerytura, a więc słusznie organ rentowy zarzucał w apelacji, że skoro wnioskodawczyni uzyskała przychód z tytułu prowadzonej działalności gospodarczej to nie przysługuje jej prawo do świadczenia zbiegowego (art. 26 ust. 3 ustawy wypadkowej). To oznacza, że decyzja z dnia 21 czerwca 2017 r. nie odpowiada przywołanej rzeczywistości. W sytuacji, gdy decyzja organu rentowego nie rozstrzyga sprawy co do istoty, sąd drugiej instancji może uchylić wyrok sądu pierwszej instancji i przekazać sprawę do rozpoznania bezpośrednio organowi rentowemu. Zdaniem Sądu Apelacyjnego, do nierozpoznania istoty sprawy przez organ rentowy dochodzi także wówczas, gdy wydana z urzędu decyzja w swojej treści nie nawiązuje do prawidłowego stanu faktycznego. W postępowaniu sądowym przedmiotem oceny jest zgodność z prawem, w aspekcie formalnym i materialnym, decyzji wydanej przez organ rentowy na wniosek lub z urzędu. Jest to zatem postępowanie kontrolne, a sąd może zmienić decyzję i orzec co do istoty sprawy, jeśli stwierdzi, że organ rentowy uchybił prawu. Nie może jednak organu zastępować i rozstrzygać o czymś nowym, poza zakresem decyzji. Uchylenie wyroku sądu pierwszej instancji wraz z poprzedzającą go decyzją i przekazanie sprawy do rozpoznania organowi rentowemu ograniczone zostało do takich przypadków, gdy oprócz przesłanek z art. 386 § 2 lub § 4 k.p.c. wystąpiły nienaprawialne wady zaskarżonej decyzji. Art. 477^{14a} k.p.c. służy bowiem rozwiązywaniu sytuacji, w których, ze względu na zakres kompetencji sądu ubezpieczeń społecznych, przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania sądowi pierwszej instancji nie może doprowadzić do usunięcia uchybień popełnionych przez organ rentowy; nie chodzi przy tym o braki decyzji usuwalne w ramach wstępnego rozpoznania odwołania (art. 476 § 4 k.p.c.) ani wady wynikające z naruszenia przepisów regulujących postępowanie przed organem rentowym. Przepis ten ma zastosowanie wówczas, gdy konieczne jest skasowanie decyzji organu rentowego i wydanie nowej, po przekazaniu sprawy organowi rentowemu do ponownego rozpoznania i przeprowadzeniu prawidłowego postępowania przed tym organem, uwzględniającego wszelkie wymagania wynikające z prawa

materialnego. W ocenie Sądu Apelacyjnego, taka sytuacja wystąpiła w rozpatrywanej sprawie.

Zażalenie od wyroku Sądu Apelacyjnego złożył organ rentowy zaskarżając go w całości i domagając się uchylenia zaskarżonego wyroku oraz zasądzenia kosztów procesowych w postępowaniu zażaleniowym według norm przepisanych.

W zażaleniu zarzucono naruszenie przepisów prawa procesowego: 1) art. 378 § 1 k.p.c., przez jego błędne zastosowanie ewentualnie błędną wykładnię polegającą na orzeczeniu ponad zakres apelacji, tj. na wydaniu orzeczenia dotyczącego uchylenia decyzji z dnia 21 czerwca 2017 r., mimo że organ rentowy nie zaskarżył wyroku w tym zakresie (apelacja nie dotyczyła pkt 1); 2) art. 477^{14a} k.p.c. przez błędne zastosowanie mimo tego, że Sąd Apelacyjny nie uchylił decyzji z dnia 9 grudnia 2016 r.; 3) art. 386 § 4 k.p.c. w związku art. 477^{14a} k.p.c., przez jego błędne zastosowanie ewentualnie błędną wykładnię polegającą na przyjęciu, że organ rentowy nie rozpatrzył istoty sprawy.

W uzasadnieniu zażalenia organ rentowy podniósł, że decyzją z dnia 9 grudnia 2016 r. zobowiązano wnioskodawczynię - która prowadząc pozarolniczą działalność gospodarczą pobierała jednocześnie od 2007 r. świadczenie wypłacane w zbiegu, składające się z 100% renty i 50% emerytury - do zwrotu nienależnie pobranego świadczenia za okres od dnia 1 grudnia 2013 r. do dnia 30 września 2016 r. w kwocie 29.471,54 zł wraz z odsetkami. Decyzja ta, na skutek odwołania wnioskodawczynie, została zmieniona decyzją z dnia 21 czerwca 2017 r. w zakresie obowiązku zwrotu świadczenia za rok 2014, w ten sposób, że zobowiązano wnioskodawczynię do zwrotu nienależnie pobranego świadczenia za grudzień 2013 r. i za okres od dnia 1 stycznia 2015 r. od dnia 30 września 2016 r. w kwocie 19.208,42 zł wraz z odsetkami. Sąd Okręgowy wyrokiem z dnia 7 lipca 2017 r. umorzył postępowania w zakresie w jakim decyzją z dnia 21 czerwca 2017 r. zmieniono decyzję z dnia 9 grudnia 2016 r. (pkt 1) oraz zmienił zaskarżoną decyzję w pozostałym zakresie (pkt 2). Apelacja obejmowała wyłącznie punkt 2 wyroku Sądu Okręgowego, zatem punkt 1 tego wyroku stał się prawomocny. Uchylony przez Sąd Apelacyjny punkt 2 wyroku w żaden sposób nie dotyczył decyzji z dnia 21 czerwca 2017 r., lecz decyzji z dnia 9 grudnia 2016 r., która nie została uchylona przez Sąd Apelacyjny. A zatem, Sąd Apelacyjny usuwając z obrotu prawnego

decyzję z dnia 21 czerwca 2017 r. orzekł w zakresie nieobjętym apelacją na niekorzyść wnioskodawczynie, która nie wniosła apelacji, ponieważ usunął z obrotu prawnego decyzję, która była dla niej korzystna. Jednocześnie nie uchylił decyzji z dnia 9 grudnia 2016 r. Brak wobec tego możliwości zastosowania rozwiązania przewidzianego w art. 477^{14a} k.p.c., skoro jednocześnie nie uchylono zaskarżonej decyzji (oczywiście w przepisie chodzi o decyzję, od której wniesiono odwołanie, a nie o decyzję która została wydana w toku postępowania w związku z częściowym uwzględnieniem odwołania). Ponadto istotne jest, że Sąd Apelacyjny podzielił stanowisko organu rentowego stwierdzając, że skoro wnioskodawczynie uzyskała przychód z tytułu prowadzonej działalności to nie przysługuje jej prawo do świadczenia zbiegowego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zażalenie nie posiada uzasadnionych podstaw. Zgodnie z art. 394¹ § 1¹ k.p.c. zażalenie do Sądu Najwyższego przysługuje w razie uchylenia przez sąd drugiej instancji wyroku sądu pierwszej instancji i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania. W orzecnictwie Sądu Najwyższego utrwalony jest pogląd, że zażalenie na orzeczenie kasatoryjne sądu drugiej instancji ma służyć skontrolowaniu, czy orzeczenie to prawidłowo zostało oparte na jednej z przesłanek wymienionych w art. 386 § 2 i § 4 k.p.c., tj. czy powołana przez sąd przyczyna uchylenia odpowiada podstawie ustawowej. Sąd Najwyższy sprawdza więc jedynie, czy rzeczywiście doszło do nierozpoznania przez sąd pierwszej instancji istoty sprawy, albo że wydanie wyroku wymaga przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości, bądź też czy w rachubę wchodziła podstawa nieważności postępowania. Jeżeli w sprawie z zakresu ubezpieczeń społecznych sąd apelacyjny uchylił nie tylko wyrok sądu pierwszej instancji, ale i poprzedzającą go decyzję i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania bezpośrednio organowi rentowemu, podstawa prawna takiego rozstrzygnięcia lokuje się w treści art. 477^{14a} k.p.c. W judykaturze przesądzone zostało, że wyrok sądu odwoławczego uchylający wyrok sądu pierwszej instancji i poprzedzającą go decyzję organu rentowego, z przekazaniem sprawy do rozpoznania bezpośrednio temu organowi, jest zaskarżalny zażaleniem przewidzianym w art. 394¹ § 1¹ k.p.c. Wskazuje się jednak, że art. 477^{14a} k.p.c. nie ma samodzielnego bytu i jego zastosowanie

wymaga w pierwszej kolejności spełnienia warunków z art. 386 § 2 lub § 4 k.p.c., czyli zaistnienia przesłanek uzasadniających uwzględnienie apelacji przez uchylenie wyroku sądu pierwszej instancji. Wyrok wydany na podstawie art. 477^{14a} k.p.c. jest co prawda rozstrzygnięciem dalej idącym, ale - pomimo, że obejmuje (niejako w pierwszej kolejności) orzeczenie o uchyleniu wyroku sądu pierwszej instancji - nie pochłania art. 386 § 2 lub § 4 k.p.c., gdyż stanowi jego dopełnienie. Przyjmuje się, że możliwość przekazania sprawy organowi rentowemu w trybie art. 477^{14a} k.p.c. powinna być ograniczona do sytuacji wyjątkowych, gdy oprócz przesłanek z art. 386 § 2 lub § 4 k.p.c., wystąpiły takie wady decyzji organu rentowego, że nie było możliwe ich naprawienie w postępowaniu sądowym (por. postanowienia z dnia 5 lutego 2013 r., II UZ 83/12, LEX nr 1555571; z dnia 30 września 2014 r., III UZ 9/14, LEX nr 1515151; z dnia 27 listopada 2014 r., III UZ 12/14, LEX nr 1628950; z dnia 15 października 2015 r., I UZ 10/15, LEX nr 1817649; z dnia 22 marca 2016 r., I UZ 42/15, LEX nr 2056857; z dnia 28 czerwca 2016 r., I UZ 10/16, LEX nr 2099032 i powołane w nich orzeczenia).

Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 10 stycznia 2017 r., II UZ 15/16 (OSNP 2018 nr 4, poz. 53), stwierdził, że organy orzecznicze w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych zobowiązane są do szczególnej staranności przy ocenie sedna sporu. Uwaga ta dotyczy przede wszystkim organu rentowego, który powinien zweryfikować pismo ubezpieczonego tak, aby odzwierciedlić prawdziwy jego sens. W przeciwnym razie może dojść do rozejścia się żądania ubezpieczonego z władczym rozstrzygnięciem organu rentowego. W rozpoznawanej sprawie organ rentowy wydał decyzję z dnia 21 czerwca 2017 r. wobec wniesionego przez wnioskodawczynię odwołania od decyzji z dnia 9 grudnia 2016 r., ale orzekł w niej o obowiązku zwrotu renty, mimo iż poprzednia decyzja dotyczyła obowiązku zwrotu emerytury jako świadczenia nienależnie pobranego. A zatem Sąd drugiej instancji dostrzegając, że organ rentowy wydał decyzję mijającą się z zakresem żądania, miał prawo naprawić tę wadę i przekazać sprawę do ponownego rozpoznania bezpośrednio organowi rentowemu. Z rozważań dokonanych powyżej wynika, że art. 477^{14a} k.p.c. służy rozwiązywaniu sytuacji, w których - ze względu na zakres kompetencji sądu ubezpieczeń społecznych - przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania sądowi pierwszej instancji nie

może doprowadzić do usunięcia uchybień popełnionych przez organ rentowy (por. postanowienie z dnia 28 czerwca 2016 r., I UZ 10/16, LEX nr 2099032). Podkreśla się również, że skorzystanie z art. 477^{14a} k.p.c. jest możliwe wówczas, gdy organ rentowy minął się z sednem sporu, a w ten sposób ocenił Sąd Apelacyjny rozstrzygnięcie organu rentowego zawarte w decyzji z dnia 21 czerwca 2017 r.

Ponadto, zgodnie z art. 477¹³ § 1 k.p.c. zmiana przez organ rentowy zaskarżonej decyzji przed rozstrzygnięciem sprawy przez sąd - przez wydanie decyzji uwzględniającej w całości lub w części żądanie strony - powoduje umorzenie postępowania w całości lub w części. Poza tym zmiana lub wykonanie decyzji lub orzeczenia nie ma wpływu na bieg sprawy. Wobec tego wydanie przez organ rentowy w toku sprawy decyzji, w której organ rentowy uznaje stanowisko ubezpieczonego, skutkuje umorzeniem postępowania. Odpowiednio, w przypadku wydania decyzji częściowo uwzględniającej żądania strony, postępowanie sądowe umarza się co do nieistniejącego przedmiotu odwołania, w pozostałym zaś zakresie sąd kontynuuje rozpoznawanie odwołania (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 13 marca 2012 r., II UK 314/11, LEX nr 1215150; z dnia 25 stycznia 2012 r., II UK 228/11, LEX nr 1215435; z dnia 5 maja 2000 r., II UKN 191/00, OSNAPIUS 2002 nr 4, poz. 96). Z tego względu Sąd Okręgowy w uzasadnieniu wyroku stwierdził, że umorzył postępowanie w zakresie zmiany decyzji z dnia 9 grudnia 2016 r. Natomiast rozstrzygnięcie zawarte w punkcie 2 wyroku Sądu Okręgowego dotyczy zawartego w decyzji z dnia 27 czerwca 2017 r. obowiązku zwrotu przez wnioskodawczynię „nienależnie pobranej renty w związku z chorobą zawodową za grudzień 2013 r. i od dnia 1 stycznia 2015 r. do dnia 30 września 2016 r. w wysokości 19.208,42 zł wraz z odsetkami w kwocie 1.617,42 zł”. Nie ma więc racji skarżący zarzucając, że zaskarżony w apelacji punkt 2 wyroku Sądu Okręgowego dotyczył decyzji z dnia 9 grudnia 2016 r., która nie została uchylona przez Sąd Apelacyjny, skoro nawiązuje do osnowy decyzji z dnia 21 czerwca 2017 r. Przytoczone zaś w uzasadnieniu zażalenia orzeczenia Sądu Najwyższego zostały wydane w odmiennym stanie faktycznym.

Nie ulega również wątpliwości, że postępowanie wywołane zażaleniem na wyrok kasatoryjny sądu drugiej instancji ma charakter incydentalny i jest ukierunkowane na zagadnienia procesowe, a nie materialnoprawne. Poza

zakresem kontroli pozostaje prawidłowość stanowiska prawnego sądu drugiej instancji co do meritum. Antytetyczne spojrzenie na ten środek odwoławczy prowadziłoby do konkurencji między nim a skargą kasacyjną. Tymczasem zażalenie nie stanowi alternatywnego instrumentarium prawnego do materialnoprawnej oceny poprawności rozstrzygnięcia sądu drugiej instancji, o czym zapominają strony wnoszące zażalenia, formułując zarzuty, co do istoty sprawy. Na tym etapie rozpoznania sprawy wymyka się spod kontroli Sądu Najwyższego kwestia oceny art. 378 § 1 k.p.c., czyli zagadnienie dotyczące rozpoznania sprawy poza granicami apelacji (zob. np. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 1 kwietnia 2015 r., III SZ 1/15, LEX nr 1710379).

Mając na uwadze powyższe Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. w związku z art. 394¹ § 3 k.p.c. orzekł jak w sentencji.